

ДО ПРОБЛЕМИ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ МЕТОДУ CASE-STUDY

Олег Шевчук

*Інститут інформаційного суспільства (м. Київ)***Анотація:**

У статті проаналізовано та формалізовано понятійний апарат методу case-study в контексті професійної підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку. На основі аналізу сучасних досліджень у педагогіці, психології та бізнес-освіті введено такі дефініції, як бізнес-кейс (опис реальної ситуації фінансово-економічного характеру, в основі якої – проблема, що потребує аналізу, пошуку варіантів і прийняття рішення); емоційний кейс (бізнес-кейс, де фабулу становлять стосунки між учасниками події, які потребують емоційної оцінки та спрямовані на пошук прийняття рішення з урахуванням емоційного складника). З'ясовано, що для досягнення високих результатів у професійній діяльності при підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку з використанням методу case-study необхідно використовувати емоційні кейси, як найбільш ефективні в діяльності фахівців, оскільки вони поєднують розум і почуття, сприяючи тим самим кар'єрному зростанню.

Ключові слова:

фахівці фінансово-економічного напрямку; метод case-study; кейс.

Анотация:

Шевчук Олег. К проблеме понятийного аппарата метода case-study.

В статье проанализирован и формализован понятийный аппарат метода case-study в контексте профессиональной подготовки специалистов финансово-экономического направления. На основе анализа современных исследований в педагогике, психологии и бизнес-образовании введены следующие дефиниции: бизнес-кейс (описание реальной ситуации финансово-экономического характера, в основу которой заложена проблема, требующая анализа, поиска вариантов и принятия решения); эмоциональный кейс (бизнес-кейс, фабулу которого составляют взаимоотношения между участниками события, требующие эмоциональной оценки и направленные на поиск принятия решения с учетом эмоциональной составляющей). Установлено, что для достижения высоких результатов в профессиональной деятельности при подготовке будущих специалистов финансово-экономического направления с использованием метода case-study необходимо использовать эмоциональные кейсы, как наиболее эффективные в деятельности специалистов, которые сочетают разум и чувства и способствуют карьерному росту.

Ключевые слова:

специалисты финансово-экономического направления, метод case-study, кейс.

Resume:

Shevchuk Oleh. On the problem of the conceptual apparatus of CASE-STUDY method.

In the article the conceptual apparatus of case-study method in the context of professional training of financial and economic direction has been analyzed and formalized. Based on the analysis of the modern researches in pedagogy, psychology and business-education the following definitions have been introduced: business-case (description of the real situation of the financial and economic nature, which is based on the problem that requires analysis, search of variants and decision making); emotional case (business-case, where the plot represents the relationship between the participants of the event and which requires emotional evaluation and are directed at search of decision making based on the emotional component). It has been established that in order to achieve high performance in professional activities while training future specialists of financial and economic direction using the case-study it is necessary to use emotional cases, as the most effective in the activities of professionals who combine mind and senses, and promote their careers.

Key words:

specialists of financial and economic direction, case-study method, case.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні перетворення, що відбуваються в державі, зумовлюють формування нових вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема фахівців фінансово-економічного напрямку. Навчально-виховний процес має сприяти підготовці сучасних спеціалістів до таких форм роботи, які використовуються у професійній діяльності. Майбутні фахівці фінансово-економічного профілю повинні володіти вміннями аналізувати та знаходити самостійне творче рішення в нестандартних ситуаціях, у ситуаціях невизначеності або суперечливості економічної інформації, вміннями вести переговори та вступати в діалог, бути толерантними до інших соціальних конфесійних груп, мати здатність реагувати на виклики соціальних змін [1, с. 4; 2, с. 210].

Пошук можливостей удосконалення якості підготовки фахівців до професійної діяльності сприяв створенню сучасних продуктивних методів професійного розвитку. Особливе місце

серед таких методів посідає метод case-study, широко впроваджений у бізнес-освіті.

У професійному навчанні вперше метод case-study було застосовано на початку ХХ століття при викладанні управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі. В Україні метод case-study презентовано в 1992 році в Інституті державного управління та місцевого самоврядування при Кабінеті Міністрів України спеціалістами Школи державного управління імені Дж. Кеннеді Гарвардського університету [3, с. 12].

Нині відбувається стрімке впровадження методу case-study у практику навчання. При цьому виникає ряд труднощів, пов'язаних насамперед із поверховим ставленням викладачів до методологічної основи методу. Проте визначення понятійного апарату методу дає змогу істотно підвищити ефективність його використання, а також надає можливості для технологізації методу в навчально-виховному процесі [1, с. 8].

На сьогодні немає єдиної думки з приводу того, що таке конкретна ситуація і що таке метод case-study. Ці поняття неоднозначно трактуються різними науковцями. Це дає можливість констатувати наявність проблеми понятійного апарату методу case-study і робить актуальним проведення досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості, переваги та недоліки методу case-study досить широко розглядаються в публікаціях, присвячених бізнес-освіті. Значний вклад в розробку та впровадження методу внесли Б. Зельдович, Г. Каніщенко, О. Михайлова, О. Сидоренко, О. Смолянинова, О. Стародубцева, Ю. Сурмін, В. Чуба, П. Шеремета та ін.

Недостатньо дослідженими залишаються питання щодо методики використання кейс-методу в навчально-виховному процесі. Особливо це стосується понятійного апарату, що становить методологічну основу методу. Крім того, дослідники приділяють недостатню увагу емоційному аспектові методу case-study, який сприяє розвитку емоційно-вольових здібностей і формуванню пізнавальної мотивації майбутніх фахівців. Недостатня розробленість окреслених питань робить актуальним проведення досліджень у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз і формалізація понятійного апарату методу case-study у контексті професійної підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інформаційного суспільства зумовив трансформації в системі освіти, які характеризуються зміною методології, ролі та місця освіти, співвідношення між традицією та інновацією. Основним орієнтиром освіти стає формування творчої мислячої особистості, здатної до саморозвитку. Навчання має бути спрямоване на вироблення у студентів певного ставлення до діяльності, на формування реальної поведінки в різних ситуаціях. Отже, необхідно замінити пасивне навчання активним, під час якого студент самостійно збирає та обробляє інформацію, здобуває відповідні знання, приймає творчі та обгрунтовані рішення.

Основною ідеєю при навчанні майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку є те, що сучасний бізнес – це насамперед навички, уміння, поведінка, а не просто знання. Кращий спосіб розвитку цих якостей досягається тренуванням через моделювання реальних умов професійної діяльності [4, с. 5]. Найбільш результативним методом навчання при цьому є навчання дією з використанням методу case-

study. Цей тип навчання реалізується у вигляді розробки конкретних ділових ситуацій та їх детального аналізу в реальних умовах [5, с. 11].

Учені розглядають метод case-study у кількох аспектах [3, с. 14–15].

По-перше, як специфічний метод навчання, що використовується для виконання характерних освітніх завдань. Основними його проблемами є технологізація та оптимізація, методологічне наповнення та використання в навчанні різних типів і форм.

По-друге, аналіз ситуацій виступає як образ мислення викладача, що дає можливість по-іншому думати і діяти, оновити свій творчий потенціал. Основними проблемами є демократизація і модернізація навчального процесу, формування у викладачів прогресивного стилю мислення, етики й мотивації педагогічної діяльності.

По-третє, як сфера творчої діяльності, пов'язана зі створенням кейсів. У цьому аспекті особливого значення набувають вивчення й популяризація технології та раціональних прийомів конструювання кейсів.

Складність і неоднозначність методу case-study потребують визначення категоріального апарату, що дає змогу поглибити розуміння кейс-методу як методу навчання, суттєво підвищити ефективність його використання в навчально-виховному процесі, створює методичні передумови для його моделювання і технологізації.

Гарвардська школа бізнесу (Harvard Business School) визначає, що кейс-метод – це метод навчання, при якому студенти й викладачі беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій або завдань, складених на підставі досвіду реальних людей, що працюють у сфері підприємництва. Кейси (ділові ситуації або завдання) становлять основу бесіди студентів під керівництвом викладача. Тому метод кейсів передбачає одночасно й особливий вид навчального матеріалу, й особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі [6].

М. Дмитрієв та С. Кошечкін зазначають, що «case-study» дослівно перекладається з англійської як «приклад для вивчення» і є діловою грою, у якій реалізовано принцип навчання дією (learning by doing) [4, с. 5].

Н. Кравченко, С. Кузнецова, А. Юсупова пропонують таке визначення: «case-study – це метод проблемно-орієнтованого навчання, що базується на конкретних ситуаціях, які дають змогу проводити лабораторні дослідження та експерименти» [7, с. 186].

Основні підходи до категоріального апарату методу case-study

Визначення дефініції	Автор
<p>Кейс – це опис ділової ситуації, яка реально існувала або існує, що охоплює факти, думки, судження, що супроводжують цю ситуацію і на які зазвичай на практиці спирається рішення менеджерів (класичне визначення).</p> <p>Кейс – практична ситуація, яка містить певні проблеми.</p> <p>Кейс – це сукупність умов і зобов'язань, що характеризують абсолютно конкретну реальну обстановку на підприємстві у певний період.</p>	Юлдашев З., Бобохужаєв Ш. [12, с. 13]
Ситуація – це певний тимчасовий стан, що може реалізуватися в різних напрямках.	Сидоренко О., Чуба В. [11, с. 30]
Типовий кейс – це розповідь про реальну управлінську проблему чи ситуацію, що може виникнути в керівника підприємства, організації чи певного адміністративного підрозділу і, як правило, потребує прийняття управлінських рішень.	Якімова Л. [13, с. 12]
Case-studies – навчальні конкретні ситуації, що спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору на навчальних заняттях.	Лихачова Н. [2, с. 210]
<p>Проблемна ситуація – це інтелектуальні (розумові) труднощі студента, що виникають, коли він не знає, як пояснити наявне явище, факт, процес дійсності, не може досягти мети відомим йому способом; це спонукає людину до пошуку нового способу пояснення або способу дії.</p> <p>CASE – не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дає змогу зрозуміти ситуацію.</p>	<p>Руденко А. [2, с. 47]</p> <p>Руденко А. [2, с. 49]</p>
Ситуація – це деякий стан, що містить у собі певні суперечності та характеризується високим ступенем нестабільності.	Вагіна М. [15, с. 16]
Конкретна ситуація (case) є описом управлінської ситуації, реальної чи вигаданої, в основі якої закладено конфлікт (проблема чи питання), що потребує розв'язання.	Кравченко Н., Кузнецова С., Юсупова А. [7, с. 186]
Case-studies – навчальні конкретні ситуації, що спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору на навчальних заняттях.	Долгоруков А. [10]
Кейс – це спеціально розроблена на основі фактичного матеріалу ситуація діяльності конкретної фірми, яка використовується для отримання нової інформації, аналізу і прийняття рішення.	Стародубцева О. [9, с. 78]
<p>Кейс – це опис реальної ситуації.</p> <p>Кейс – це «фрагмент» реального життя (в англійській термінології TRUE LIFE).</p> <p>Кейс – це події, що реально відбулися в тій чи іншій сфері діяльності й описані авторами для того, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії, спонукати студентів до обговорення й аналізу ситуації та прийняття рішення.</p> <p>Кейс – це «моментальний знімок реальності», «фотографія дійсності».</p> <p>Кейс – не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дає можливість зрозуміти ситуацію.</p>	Смолянинова О. [16]
Кейс – це опис певних умов із життя організацій, групи людей або окремих індивідумів, що орієнтує слухачів на формулювання проблеми і пошук варіантів її розв'язання.	Аксьонова О. та ін. [17, с. 82]
<p>Кейс – конкретна практична ситуація, що розповідає про подію (або послідовність подій), де можна виявити достатню кількість проблем для їх подальшого розв'язання у складі групи.</p> <p>Кейс – спеціально підготовлений матеріал з описом історії конкретної проблеми, на основі якої можна успішно розвивати в учнів управлінські соціально значущі навички: здатність до аналізу, прийняття рішень, уміння продуктивно працювати в команді, самостійний пошук необхідної інформації тощо.</p> <p>Кейс – творче завдання на розвиток мислення менеджера.</p> <p>Кейс – це єдиний інформаційний комплекс, що складається, як правило, з трьох частин: допоміжної інформації, необхідної для аналізу кейса, опису конкретної ситуації і завдання до кейсу.</p>	Глосарій [18]

М. Наумова, Л. Гладкова визначають, що метод case-study (або метод конкретних ситуацій) – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, що ґрунтується на навчанні шляхом виконання конкретних завдань-ситуацій [8, с. 63].

О. Стародубцева також зазначає, що імітаційний активний метод навчання case-study (від англ. Case – випадок, ситуація) полягає у проблемно-ситуаційному аналізі та базується на навчанні через розгляд конкретних завдань-ситуацій (кейсів) [9, с. 77].

О. Долгоруков уточнює, що аналіз конкретних навчальних ситуацій (case study) – це метод навчання, що передбачає вдосконалення навичок і набуття досвіду в таких сферах, як: виявлення, відбір і розв'язання проблем; робота з інформацією (осмислення значення деталей, опис яких подається в ситуації); аналіз і синтез інформації та аргументів; робота з припущеннями й висновками; оцінка альтернатив; прийняття рішень; слухання й розуміння інших людей (навички групової роботи) [10].

Ряд авторів, розглядаючи різні аспекти методу case-study, визначають, що метод ситуаційного навчання є складним явищем, яке характеризується проблемним, конфліктогенним, рольовим, подієвим і часовим аспектами [11, с. 63].

Отже, основними поняттями методу case-study є ситуація та аналіз. Слід зауважити, що ці поняття неоднозначно трактуються різними фахівцями. Термін «ситуація» охоплює кілька смислових контекстів і може розумітися як деякий стан, що містить у собі певні суперечності й характеризується високим ступенем нестабільності. Ситуація, як правило, має потенціал до змін, що залежать від діяльності людей, які беруть участь у ситуації. Ситуація відкрита для входження та впливу людей, а дії людей пов'язані з реалізацією їхніх цілей та інтересів у цій ситуації [3, с. 51–52]. У методі case-study разом із поняттям ситуації використовують такі синоніми, як кейс (case, case-studies), конкретна ситуація, виробнича ситуація, проблемна ситуація. У табл. 1 наведені результати аналізу сучасних досліджень щодо визначення категоріального апарату методу case-study.

Аналіз основних підходів до категоріального апарату методу case-study засвідчив, що більшість дослідників підкреслюють складність і неоднозначність поняття «ситуація» (кейс), наголошуючи, що в його основі закладено реальні події в певній галузі та проблема, що потребує розв'язання. Також дослідники звертають увагу на часовий аспект кейсу, який виступає у вигляді

обмеженого ресурсу часу при розв'язанні складної проблеми. Проте наведені дефініції мають досить загальний характер і не відображають повною мірою специфіку підготовки майбутніх економістів, що потребує уточнення понятійного апарату.

З огляду на вищезазначене введемо поняття «бізнес-кейс» у контексті професійної підготовки фахівців фінансово-економічного профілю.

Дефініція 1. Бізнес-кейс – це опис реальної ситуації фінансово-економічного характеру, в основі якої – проблема, що потребує аналізу, пошуку варіантів та прийняття рішення.

Ще одним основним поняттям методу case-study є аналіз. Це поняття має два смислових підходи. У вузькому сенсі під аналізом розуміють деяку сукупність прийомів мислення, мислене розкладання цілого на складники, що дає змогу отримати уявлення про будову досліджуваного об'єкта, його структури, частини [19, с. 12]. У широкому розумінні аналіз не зводиться тільки до власне процедур мисленого розкладання об'єкта на прості складники, а охоплює і процедури синтезу, що являє собою процес мисленого об'єднання різних сторін, частин предмета в єдине формоутворення [19, с. 69]. У зв'язку з цим аналіз уподібнюють дослідницькій або аналітичній діяльності. При використанні кейс-методу поняття аналіз розуміють саме як аналітичну діяльність [3, с. 98].

Аналіз ситуації передбачає застосування різноманітних видів аналітичної діяльності. Дослідники визначають такі різновиди аналітичної діяльності, що використовуються в методі case-study [3, с. 53; 11, с. 31]:

- проблемний аналіз (виділення проблем, формування проблемного поля, їх кваліфікація);
- системний аналіз (розгляд об'єкта з позицій системного підходу як певної системи, що характеризується структурою і функціями);
- праксеологічний аналіз (розгляд пов'язаних із діяльністю процесів із погляду їх оптимізації);
- прогностичний аналіз (формування передбачень майбутнього розвитку ситуації).

Учені [3; 11] зазначають, що володіння цими видами аналітичної діяльності формує основні якості сучасного фахівця. Проблемний аналіз вчить своєрідної соціальної чутливості, відчуттю проблем, які потребують розв'язання; системний аналіз вчить цілісного, системного бачення процесів; праксеологічний аналіз сприяє формуванню прагматизму в мисленні та діяльності; прогностичний аналіз формує вміння передбачати результати змін, прогнозувати хід процесу та розвитку ситуації [11, с. 31–32].

Заняття з аналізу кейсів орієнтовано на використання знань, здобутих під час

теоретичної підготовки і практичних умінь. Для ефективності навчального процесу на основі методу case-study кейси повинні [8, с. 66; 10; 14, с. 47; 15, с. 17; 16]:

- відповідати чітко поставленій меті створення;
- мати відповідний рівень складності;
- ілюструвати декілька аспектів економічного життя;
- не втрачати актуальності;
- демонструвати типові ситуації;
- розвивати аналітичне мислення;
- провокувати дискусію;
- мати кілька рішень.

Крім зазначених вимог, викладачі Гарвардської бізнес-школи, які досліджували критерії «успішного» кейса, зауважують, що кейс повинен містити опис особистої ситуації центральних персонажів, що викликає почуття співпереживання з його головними дійовими особами [20].

О. Лузан зазначає, що в кейс-методі долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний із «сухістю», неемоційністю викладання матеріалу. «У цьому методі так багато емоцій, творчої конкуренції і навіть боротьби, що добре організоване обговорення кейса нагадує театральний спектакль» [21, с. 48–49].

Ю. Федорова серед вимог до кейса визначає такі: кейс повинен мати хорошу фабулу, у ньому повинна бути драма, що відбувається з реальними людьми, він має викликати співпереживання в різних ситуаціях реального життя. Крім того, кейс, що містить проблеми, зрозумілі для студентів, виробляє схильність до емпатії [22].

М. Дмитрієв та С. Кошечкін звертають увагу на те, що case-study необхідно насичувати подіями, персонажами, почуттями, емоціями, динамікою тощо, що робить їх частиною реального життя [4, с. 8].

Д. Гоулман зазначає, що в бізнесі головну роль відіграє емоційний інтелект. Його дослідження показали, що у процесі талановитого виконання завдання коефіцієнт розумового розвитку опинився на другому місці після емоційного інтелекту [23, с. 20].

Емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати свої емоції та емоції інших, щоб мотивувати себе та інших, здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших і на цій основі будувати взаємодію [24]. Д. Гоулман зауважує, що емоційний інтелект визначає, наскільки людина здатна засвоїти практичні навички, які базуються на п'яти складниках: самоусвідомленні, мотивації, саморегуляції, емпатії та майстерності підтримувати відносини [23, с. 50].

Для досягнення високих результатів у професійній діяльності необхідно оволодіти емоційними компетенціями. Емоційна компетенція являє собою набуту здатність, в основі якої лежить емоційний інтелект [23, с. 50]. Емоційні компетенції об'єднуються у групи. Причому основу кожної з них становить певна загальна головна функціональна можливість емоційного інтелекту (саморозвиток, емпатія, вміння справлятися зі своїми спонуканнями й емоціями, надійність тощо) [23, с. 51].

А. Поздєєв зазначає, що для розвитку емоційних компетенцій, необхідних для професійної фінансово-економічної діяльності, кращим варіантом є використання бізнес-кейсів. Вони повною мірою можуть показати, який компонент емоційного інтелекту є головним у конкретній бізнес-ситуації [25].

З огляду на зазначене вище, уведемо поняття «емоційний кейс» у контекст професійної підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку, спираючись на визначене поняття «бізнес-кейс» (дефініція 1).

Дефініція 2. Емоційний кейс – це бізнес-кейс, де фабулу становлять стосунки між учасниками події, які потребують емоційної оцінки та спрямовані на пошук прийняття рішення з урахуванням емоційного складника.

Отже, до професійної підготовки спеціалістів фінансово-економічного напрямку з використанням методу case-study необхідно вводити емоційні кейси, як найбільш ефективні в діяльності фахівців, які поєднують розум і почуття, сприяючи тим самим кар'єрному зростанню [23].

Висновки. Аналіз науково-методичних джерел показав, що складність і неоднозначність методу case-study потребують формалізації понятійного апарату, яка дає змогу поглибити розуміння цього методу як методу навчання, істотно підвищити ефективність його використання в навчально-виховному процесі та створити методичні передумови для його моделювання й технологізації.

На основі аналізу сучасних досліджень у педагогіці, психології та бізнес-освіті у контексті професійної підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку формалізовано та введено такі дефініції: бізнес-кейс (опис реальної ситуації фінансово-економічного характеру, в основі якої – проблема, що потребує аналізу, пошуку варіантів та прийняття рішення); емоційний кейс (бізнес-кейс, де фабулу становлять стосунки між учасниками події, які потребують емоційної оцінки та спрямовані на пошук прийняття рішення з урахуванням емоційного складника).

З'ясовано, що для досягнення високих результатів у професійній діяльності при підготовці майбутніх фахівців фінансово-

економічного напрямку необхідно використовувати емоційні кейси.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці системи бізнес-кейсів та

емоційних кейсів для професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку.

Список використаних джерел

1. Практическая педагогика: учебно-методическое пособие на основе метода case-study / [Варданян М. Р., Палихова Н. А., Черкасова И. И., Яркова Т. А.]. – Тобольск: ТГСПА им. Д. И. Менделеева, 2009. – 188 с.
2. Лихачева Н. А. Использование метода case-study в изучении экономических дисциплин / Н. А. Лихачева // Актуальные проблемы образовательной деятельности вуза в условиях уровневой системы высшего профессионального образования: тез. докл. VII Междунар. науч.-метод. конф. / Костром. гос. технол. ун-т. – Кострома: Изд-во Костром. гос. технол. ун-та, 2011. – С. 209–211.
3. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю. П. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
4. Дмитриев М. Н. Методическое пособие по проведению деловых игр «CASE STUDY» по предмету «Финансирование и финансовые аспекты экологии» (спекурс) [Электронный ресурс] / М. Н. Дмитриев, С. А. Кошечкин. – Н. Новгород, 2003. – 126 с. – Режим доступа: [http://www.nngasu.ru/bibl/FINANCING &ecology/ games.doc](http://www.nngasu.ru/bibl/FINANCING&ecology/games.doc).
5. Зельдович Б. З. Ситуационное обучение управленческим дисциплинам: учебное пособие / Б. З. Зельдович. – М.: Издательство «Экзамен», 2008. – 542 с.
6. Багиев Г. Л. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода [Электронный ресурс] / Г. Л. Багиев, В. Н. Наумов. – Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru/read/m21/index.htm>.
7. Кравченко Н. А. Использование метода case-study в обучении инновационному менеджменту: опыт Новосибирского государственного университета / Кравченко Н. А., Кузнецова С. А., Юсупова А. Т. // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 8: Менеджмент. – 2008. – Вып. 1. – С. 185–194.
8. Наумова М. Использование метода case-study в преподавании экономических дисциплин в высших учебных заведениях / М. Наумова, Л. Гладкова // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Спецвипуск 8. – Ч. II. – Слов'янськ: СДПУ, 2012. – С. 60–68.
9. Стародубцева Е. А. Использование метода кейс-стадии в рамках профессионально-ориентированного обучения иностранному языку студентов экономических специальностей / Е. А. Стародубцева // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2011. – Ч. III. – № 20 (231). – С. 77–83.
10. Долгоруков А. М. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Электронный ресурс] / А. М. Долгоруков. – Режим доступа: <http://pycode.ru/2012/05/case-study/>.
11. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
12. Юлдашев З. Ю. Инновационные методы обучения: Особенности кейс-стадии метода обучения и пути его практического использования: учебное пособие / З. Ю. Юлдашев, Ш. И. Бобохужаев. – Ташкент: «IQTISOD-MOLIYA», 2006. – 88 с.

References

1. Vardanian, M. R., Palikhova, N. A. (Ed.). (2009). *Practical pedagogy: Study guide on the basis of the case-study method*. Tobolsk: TGSPA named after D.I. Mendeleev. [in Russian].
2. Likhacheva, N. A. (2011). *The use of the case-study method for economic disciplines study. Important problems of educational activity in higher educational institutions under conditions of stage-like system of the higher professional education: Proceedings of 7th International scientific and methodical conference*. [in Russian].
3. Surmin, Yu. P. (Ed.). (2002). *Situation analysis, or anatomy of the case-method*. Kiev: Tsentr innovatsii i razvitiia. [in Russian].
4. Dmitriev, M. N., Koshechkin, S. A. (2003). *Methodical guidebook on playing business games "CASE STUDY" in the subject "Financing and financial aspects in ecology" (special course)*. Retrieved from: <http://www.nngasu.ru/bibl/FINANCING&ecology/games.doc>. [in Russian].
5. Zeldovich, B. Z. (2008). *Situational teaching management disciplines*. Moscow: Publishing House "Ekzamen". [in Russian].
6. Bagiev, G. L., Naumov, V. N. *The guide to practical classes in marketing with the case-method*. Retrieved from: <http://www.marketing.spb.ru/read/m21/index.htm>. [in Russian].
7. Kravchenko, N. A., Kuznetsova, S. A., Yusupova, A. T. (2008). *The use of the case-study method in teaching innovative management: experience of Novosibirsk State University*. Reporter of St. Petersburg University. Series 8: Management, 1, 185-194. [in Russian].
8. Naumova, M., Gladkova, L. *The use of the case-study method in teaching economic disciplines in higher educational institutions. Humanization of educational process: collection of scientific works, part 2, 8, 60-68*. [in Russian].
9. Starodubtseva, E. A. (2011). *The use of the case-study method in terms of professionally-oriented teaching a foreign language to students of economic specialties*. Reporter of Lugansk Taras Shevchenko National University, part 3, 20 (231), 77-83. [in Russian].
10. Dolgorukov, A. M. *The case-study method as a modern technology for professionally-oriented teaching*. Retrieved from <http://pycode.ru/2012/05/case-study/> [in Russian].
11. Sydorenko, O., Chuba, V. (Ed.). (2001). *Situational teaching methods*. Kyiv: Centre of innovation and development. [in Ukrainian].
12. Yuldashev, Z. Yu., Bobokhuzhaev, Sh. I. (2006). *Innovative teaching methods: Special features of the case-study method and ways of its practical use: study guide*. Tashkent: «IQTISOD-MOLIYA». [in Russian].
13. Yakimova, L. A. (Ed.). (2010). *Activization of educational process in modern higher school: Metod. Ogljad*. Kyiv. [in Ukrainian].
14. Rudenko, A. D. (2012). The problem approach in teaching economical disciplines. *Issues of modern science and education*. 3 (13), 47-49. [in Russian].
15. Vagina, M. V. (2013). The use of the case-study method as an educational technology. *Reporter of North-Western branch of Russian Academy of Education*. 1 (13). 16-18. [in Russian].

13. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: метод. огляд / уклад. Л. А. Якимова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 32 с.
14. Руденко А. Д. Проблемный подход в обучении экономическим дисциплинам / А. Д. Руденко // Проблемы современной науки и образования. – № 3 (13). – М., 2012. – С. 47–49.
15. Вагина М. В. Использование метода кейс-стади как образовательной технологии / М. В. Вагина // Вестник Северо-Западного отделения Российской академии образования. – № 1 (13). – 2013. – С. 16–18.
16. Смолянинова О. Г. Кейс-метод обучения студентов [Электронный ресурс] / О. Г. Смолянинова. – Режим доступа: <http://ipps2.sfu-kras.ru/sites/ipps.institute.sfu-kras.ru/files/publications/57.pdf>.
17. Методы эффективного обучения взрослых: учебно-методическое пособие / Е. А. Аксёнова и др., Ин-т повышения квалификации государственных служащих (ИПКгосслужбы), Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации. – М.-Берлин, 1998. – 123 с.
18. Кейс-метод в преподавании. Информационно-библиографический материал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iro.perm.ru/?id=275>.
19. Современная философия: словарь и хрестоматия / авт. и сост. Жаров Л. В., Золотухина Е. В., Кохановский В. П. [и др.]; отв. ред. В. П. Кохановский. – Ростов на/Д.: Феникс, 1996. – 511 с.
20. James A. Errskine. Technigs with cases / James A. Errskine, Michiel R. Leenders, Louise A. Mauffette-Leenders. – School of Business Administration, The University of Western Ontario London, Canada, 1981. – 305 с.
21. Лузан Е. Н. Метод case-study в образовательном процессе вуза / Е. Н. Лузан // Современные исследования социальных проблем. – Т. 8. – № 4. – 2011. – С. 47–52.
22. Федорова Ю. В. Возможности применения метода «кейс-стади» при подготовке бакалавров по направлению «менеджмент» [Электронный ресурс] / Ю. В. Федорова. – Режим доступа: <http://www.movn.ru/innovatsii.html>.
23. Дэниел Голуман. Эмоциональный интеллект в бизнесе / Дэниел Голуман. – М.: Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2013. – 512 с.
24. Эмоциональный интеллект [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hr-portal.ru/article/emocionalnyu-intellekt>.
25. Поздеев А. Эмоциональный интеллект для бизнеса: определение эмоционального интеллекта [Электронный ресурс] / А. Поздеев. – Режим доступа : <http://pozdeev.ru/index.php/new/62-emotional-intelligence/178-eq-dlya-biznesa-opredelenie-eq>.
16. Smolianinova, O. G. *The case-method in students' teaching*. Retrieved from: <http://ipps2.sfu-kras.ru/sites/ipps.institute.sfu-kras.ru/files/publications/57.pdf> [in Russian].
17. *Methods for effective teaching of adults: educational and methodic guide*. (1998). Ed. Aksionova, E. A. M.-Berlin. [in Russian].
18. *The case-method in teaching. Information and bibliographical material*. Retrieved from <http://iro.perm.ru/?id=275> [in Russian].
19. *Modern philosophy: dictionary and reader*. (1996). Ed Zharov, L. V., Zolotukhina, E. V. Rostov-on-Don: Feniks. [in Russian].
20. *Technigs with cases*. (1981). Ed Errskine, James A. School of Business Administration, The University of Western Ontario London, Canada. [in English].
21. Luzan, E. N. (2011). *The case-study method in the educational process at the higher educational institution*. Contemporary researches of social issues, part 8, 4, 47-52. [in Russian].
22. Fedorova, Yu. V. *Possibilities for the case-study method application in bachelor training in the field of "Management"*. Retrieved from: <http://www.movn.ru/innovatsii.html> [in Russian].
23. Deniel Goluman. (2013). *Emotional intelligence in business*. Moscow: Publishing House "Mann, Ivanov i Ferber". [in Russian].
24. *Emotional intelligence*. Retrieved from: <http://hr-portal.ru/article/emocionalnyu-intellekt> [in Russian].
25. Pozdeev, A. *Emotional intelligence for business: definition of the emotional intelligence*. Retrieved from: <http://pozdeev.ru/index.php/new/62-emotional-intelligence/178-eq-dlya-biznesa-opredelenie-eq> [in Russian].

Рецензент: Аносов І.П. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Шевчук Олег Борисович

Інститут інформаційного суспільства

вул. Турівська, 31, офіс 1, м. Київ,

Україна, 04080

doi:10.7905/нвмдпу.v1i12.936

Надійшла до редакції: 04.06.2014 р.

Прийнята до друку: 25.11.2014 р.